

TWEEKLEURIGE VLEERMUIZEN (*VESPERTILIO MURINUS*) IN BELGIË: NIEUW OF NU PAS ONTDEKT?

Bob Vandendriessche

Sinds de eerste waarneming in België, in september 1989 in Blankenberge, was het bijna tien jaar stil rond de tweekleurige vleermuis. De laatste jaren volgen de waarnemingen elkaar echter in snel tempo op. De onverwachte vondst van een groepje tweekleurige vleermuizen in Knokke in 1999 heeft onze aandacht weer aangescherpt, zodat sindsdien alle vondsten van vleermuizen aan de Belgische kust nauwlettend gevolgd worden. Ook in Wallonië dook de soort voor het eerst op. De waarneming in Blankenberge in 1989 (niet in 1988, zoals ik per ongeluk meldde in het themanummer van Zoogdier 'vleermuizen in Vlaanderen' (Vandendriessche, 2001)) werd al uitvoerig beschreven door Content & Van Gompel (1990). Het volgende geeft een overzicht van de waarnemingen in België sindsdien tot eind 2002.

Eerste waarneming in België sinds tien jaar

Begin juli 1999 kwam uit Knokke een melding binnen die onze aandacht trok. Een groepje vleermuizen, op de zevende verdieping van een flatgebouw vlak bij zee, hield de bewoners wakker. Volgens de bewoners vlogen, tijdens de maand juni, 's avonds telkens meerdere vleermuizen samen rondjes tussen hun appartement en het volgende gebouw. Meteen na de oproep vatten we 's avonds post op het dak van het flatgebouw, wat 85 minuten na zonsondergang minstens één uitvliegende vleermuis opleverde. 'Minstens', omdat we niet konden uitmaken of er eventueel meerdere vleermuizen één na één uitvlogen, dan wel of dezelfde vleermuis rondjes bleef vliegen. Het late uitvliegen zou typisch zijn voor de soort. Vreemd genoeg maakte de uitvliegende vleermuis géén gebruik van z'n sonar. We slaagden er in foto's te nemen van het

vliegende dier, wat één foto opleverde van een sterk op een tweekleurige lijkende vleermuis. Dit, samen met het late uitvliegen, het formaat en het vlieggedrag van het dier en het type vindplaats (de hoogste etage van een flatgebouw vlakbij zee), liet er geen twijfel over bestaan: het waren tweekleurige vleermuizen. Later dat jaar kwam uit die buurt nog een melding binnen van vrij grote vleermuizen in een gebouw, waar er één was binnengevlogen en waarvan de beschrijving die van tweekleurige vleermuizen benaderde (mond. med. Paul Voet), maar wegens allen op reis kon niemand van de werkgroep ter plekke gaan. Ook nog in 2000 en 2001 werden verschillende pogingen ondernomen om in die buurt geluiden te registreren. Eén keer, in juni 2001, slaagde ik er in om er geluiden op te nemen van een middelgrote vleermuis, die vanaf de flat een duikvlucht naar beneden ondernam. De geluiden



Vrouwtje van de tweekleurige vleermuis op de vijfde vindplaats voor België. Foto: Jurgen Demeyere

leken in *heterodyne* vrij sterk op die van laatvlieger, maar door het loskomen van een kabeltje werden de geluiden in *time-expansion* niet opgenomen.

Eerste waarneming in Wallonië

Naderhand kwam uit het zuiden van het land de eerste waarneming voor Wallonië: op 30 november 2000 was een vleermuis door een open venster op de eerste etage van het hospitaal in Libramont naar binnen gevlogen. Dit hospitaal, dat op 500 meter hoogte is gelegen, is het hoogste gebouw van de stad en is omgeven door grasland, bossen en verschillende grote vijvers nabij de bron van de Ourthe. En laat de coördinator van 'Plecotus', onze Waalse zusterorganisatie, nu net werkzaam zijn in datzelfde ziekenhuis! Een mannetje tweekleurige vleermuis, schijnbaar in goeie gezondheid, werd door Frédéric Forget gefotografeerd en nog diezelfde avond in de nabije omgeving vrijgelaten. Opvallend voor november 2000 waren de uitzonderlijk zachte najaars-temperaturen. Tijdens de laatste weken van november werd om negen uur 's avonds nog een gemiddelde temperatuur van 11°C gemeten. Die week werden in de omgeving ook nog jagende gewone dwergvleermuizen en grootoorvleermuizen waargenomen.

Kat pakt tweekleurige vleermuis

Op 20 augustus 2001 werd een gewonde tweekleurige vleermuis gevonden op de vloer van de zolder van een woonhuis in Boncelle, een hooggelegen dorp langs de Ourthe, omgeven door bossen en weiden. Het dier was gepakt door de kat en overleed enkele dagen later.

Agressief gedrag

De vijfde vindplaats voor België was opnieuw aan de kust: op 30 mei 2002 zag de poetsvrouw van een flatgebouw aan het Leopoldpark in Oostende, 's avonds bij het verlaten van het gebouw, in het portaal een vleermuis op de grond liggen. Omdat het diertje z'n weg wel zou vervolgen, zo dacht ze, liet ze het eerst nog met rust, maar toen ze het de volgende ochtend op precies dezelfde plek terug zag, belde ze het opvangcentrum voor vogels en wilde dieren in Oostende. Toevallig was de natuurwachter van het bevoegde ministerie in de buurt, die meteen zag dat het dit keer niet om de zoveelste dwergvleermuis ging: volgens de beschrijving in de 'Zoogdieren van de Benelux', kon het wel eens een tweekleurige vleermuis zijn. Hij bracht Rollin Verlinde op de hoogte, en deze, op zijn beurt, de provinciale werkgroep. Twee mensen gingen terplekke. In het opvangcentrum zat een pracht van een tweekleurige vleermuis op vrijlating te wachten.

Tijdens de korte fotosessie voor de krant en, uiteraard, voor Zoogdier, bleek het diertje erg agressief: het nam elke gelegenheid te baat om te bijten. Niet één van ons was ingeënt tegen rabiës! Terug bij het Leopoldpark kreeg het diertje op 31 mei, om iets na elf in de avond, de vrijheid. Na een eerste verkennend rondje, dat ruimschoots de gelegenheid gaf om met een Pettersson D240-TE-detector geluidsopnamen te maken, verdween het diertje onhoorbaar boven de vijvers van het fel verlichte park. De nadien geanalyseerde geluiden bleken nauwelijks te onderscheiden van de typische geluiden van een laatvlieger, maar dat was geen verrassing natuurlijk...

Vleermuis als geveltourist

Op 18 augustus 2002 vonden bewoners, op de achtste etage van een flatgebouw in De Panne, een vleermuis aan de buitengevel. Op aanraden van een plaatselijke natuurgids, zetten zij het diertje in een nabijgelegen bunker. Daags nadien kwam dit verhaal ter ore van één van de natuurarbeiders, die er eerder dat jaar ook bij was toen in Oostende een tweekleurige vleermuis was gevonden. Bij hem ging een belletje rinkelen en hij belde mij meteen op. 'Of hij in de desbetreffende bunker de vleermuis wou gaan zoeken?' vroeg ik. Nog geen half uur later rinkelde de telefoon al opnieuw: 'Het is een tweekleurige, honderd procent zeker!'. De natuurarbeider bleek de vleermuis in Oostende eerder dat jaar wel goed bestudeerd te hebben.

Hij bracht het diertje in een doosje, waaruit een aantal uitwerpselen werd verzameld. Analyse moet nog uitwijzen waaruit het dieet van deze tweekleurige vleermuis bestond. Rond negen uur diezelfde avond werd de vleermuis vlakbij de vindplaats vrijgelaten, in de laan die het Esplanadeplein met de zeedijk verbindt. Opnieuw kon een aantal echolocatiegeluiden opgenomen worden. Bij z'n vrijlating vloog het diertje recht op een flatgebouw af. Daar landde het ter hoogte van de derde etage, om vervolgens aan een loodrechte en indrukwekkende klim tot aan de achtste etage te beginnen. België's zesde tweekleurige vleermuis bleek in goeie conditie!

Tweekleurige in kippenhok

Het tot nu toe laatste gedocumenteerde geval van een tweekleurige vleermuis in België dateert van 10 september 2002. Een Vlaming vond in het Waalse dorpje Hotton, midden in de Ardennen, een vleermuis in een kippenhok! Het verzwakte diertje werd onophoudelijk door de kippen belaagd, maar door zijn reddende menselijke engel werd het kort nadien in een doosje meegevoerd naar Antwerpen, waar het door de vleermuiszenwerkgroep werd gefotografeerd en op naam gebracht. Dit was de zevende vindplaats van een tweekleurige vleermuis in België. Het diertje werd verzorgd en kort nadien nabij de vindplaats weer vrijgelaten.

Verspreiding van de tweekleurige vleermuis in België.



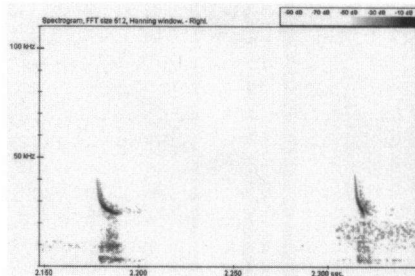
Baltsroepen

De recente waarnemingen van tweekleurige vleermuizen aan de kust vormden de aanleiding voor een, naar Belgische normen, bijzondere excursie: na afloop van de vijfde Belgische vleermuizenstudiedag in Loppem, nabij Brugge, werd op de avond van 19e oktober 2002, een grootscheepse zoektocht naar baltsende tweekleurige vleermuizen georganiseerd. In verschillende groepen werd gelijktijdig, zowel in Knokke, in Blankenberge als in Oostende, gezocht naar baltsende tweekleurige vleermuizen. Daarbij werden talloze kilometers zeedijk afgewandeld, helaas zonder resultaat. Tot nu toe werden in België geen baltsende tweekleurige vleermuizen gehoord.


Huidige status in België.

Alles bij elkaar kunnen we zeggen, dat de waarnemingen van tweekleurige vleermuizen in België zich voorlopig situeren in twee afgebakende regio's. Enerzijds is er een drietal schijnbaar lukraak in de Ardennen verspreide waarnemingen. Wie deze echter op kaart bekijkt, kan eenvoudig vaststellen dat ze zich alle drie situeren langs de rivier de Ourthe, die bij Luik in de Maas uitmondt. Het lijkt er dan ook op dat de Maas en zijn bijrivieren een belangrijke migratieroute voor deze soort vormen. Hoewel we natuurlijk over maar weinig gegevens beschikken, lijkt ook het gemiddelde tijdstip van de vondsten en de zwakke conditie van de gevonden dieren hierop te wijzen. Ook waarnemingen uit Frankrijk en Nederland steunen de hypothese van de Maas als migratieroute. Waar de Belgische dieren de zomer doorbrengen is helaas niet te achterhalen, maar uit ringonderzoek is wel bekend dat tweekleurige vleermuizen over afstanden van vele honderden kilometers kunnen migreren.

De situatie in Vlaanderen ziet er enigszins anders uit: hier zijn ze te vinden vlakbij of in hoge gebouwen langs de kustlijn en ligt het zwaartepunt van de waarnemingen meer in het zomerseizoen. In Oostende bleek het bovendien om een vrouwtje te gaan, en in Knokke klaagden de bewoners erover dat de vleermuizen in juni soms middenin de nacht naar binnen en naar buiten vlogen (om jongen te zogen?) en vanuit de spouwmuur voor geluidsoverlast zorgden. Helaas kunnen we niet met zekerheid zeggen of zich in Knokke of in Oostende kleine kraamkolonietjes



Sonogram van de tweekleurige vleermuis.

bevonden. In het laatste geval hadden zendentjes uitkomst kunnen bieden, maar omdat het onmiddellijke vrijlaten van de vleermuis werd verkozen boven het onzekere wachten op het nodige materiaal en de nodige vergunningen, werd hiervan afgezien. De conclusie luidt, zoals wel vaker het geval is en hoewel er zeker behoefte is aan meer onderzoek, dat het vinden van zeldzame vleermuizen veelal een onvoorspelbare aangelegenheid blijft. 

Dankwoord

Frederic Forget, Rudy Van Torre, Marc Van de Sijpe, Barbara Gellinck, Paul Voet, Daan Vershelde, Koen Verschoore, Christophe Houthoofd, Claude Velter, Jurgen Demeyere, Roeland Fort en Yves Adams dank ik voor hun medewerking.

Literatuur

- Content, D. & J. van Gompel, 1990. De eerste waarneming van een tweekleurige vleermuis *Vespertilio murinus* in België. *Lutra* 33(1): 56-58.
- Shrober, W. & E. Grimmberger, 2001. Gids van de vleermuizen van Europa, Azoren en Canarische Eilanden. Tirion, Baarn.
- Vandendriessche, B., 2001. Vleermuizen in West-Vlaanderen: een overzicht van 4 jaar zomeronderzoek. *Zoogdier* 12 (3): 25-29.
- Forget, F., 2002. First observations of the parti-coloured bat in the southern part of Belgium and review of its status in Belgium and neighbouring countries (ongepubliceerd).

Bob Vandendriessche
Brugsestraat 81
8020 Oostkamp
België
050/82.60.88.
0477/75.74.91.
bobvdd@hotmail.com